

Multi-level Modeling of Individual, Family and Social Factors in Determining Effective Factors on Attitude toward Juvenile Delinquency

Hessameddin Ahmadi Srtakhti¹, *Gholamali Afrooz², Mozghan Sepah Mansour³, Masoud Lavasani⁴, Roya Koochak Entezar⁵

Author Address

1. PhD student of general psychology, Islamic Azad University, Teheran central Branch, Teheran, Iran;
  2. Privileged Professor, department of psychology, Teheran University, Teheran, Iran;
  3. Associate professor, Islamic Azad University, Teheran central branch, Teheran, Iran;
  4. Associate professor, department of psychology, Teheran University, Teheran, Iran;
  5. Assistant professor, Islamic Azad University, Teheran central Branch, Teheran, Iran.
- *Corresponding Author E-mail: afrooz@ut.ac.ir

Received: 2017 Jul 27; Accepted: 2017 Aug 29

Abstract

Background & Objective: Adolescence is characterized by high risk behaviors such as drugs abuse, delinquency and so on. Some multi-dimensional studies have examined factors influencing juvenile delinquency from various aspects. By this point of view, some individual and environmental factors should be chosen because juvenile delinquency is under the influence of individual factors and adolescent's experiences in their family and their peers. This study examined the effect of three level factors including individual (emotional intelligence, self-concept), family (perception of parenting styles and family interactions), and social (social support and association with deviant peers) on juvenile delinquency.

Methods: Research methodology is descriptive and research design is correlation with multi-level analysis type. The study population consisted of all high school students Babol, Iran. Cluster sampling was used to recruit 689 students (334 boys & 355 girls). The research instruments were Attitudes toward Juvenile Delinquency Designed by Afzali (2010), Emotional Intelligence Scale by Wong and Law (2002), Self-Concept Scale by Piers and (2008), Perception of Parenting Styles (POPS) by Grolnic, Deci and Ryan (1997), Family Assessment Device (FAD, 1983), the Multidimensional Scale of Received Social Support (MSPSS, 1988), and Association with Deviant Peers Scale by Pascal and colleagues (2003). STATA software, 14th version was used to analyze descriptive statistics such as average and standard deviation and inferential statistics including correlation analysis, multiple linear regression and hierarchical linear modeling. Also the significant level for all of the hypothesis tests was considered 0.05.

Results: The result of hierarchical linear modeling and multiple linear regression showed that the variables of gender, age, acceptance and self-concept did not have any meaningful effect on the attitude towards delinquency but the variables related emotional intelligence ($p<0.001$), family function ($p<0.001$), protecting autonomy ($p=0.001$), the involvement ($p=0.010$), Association with deviant peers and social support ($p<0.001$) showed had a statistically significant effect on the attitude towards delinquency.

Conclusion: Individual, family and social factors have a significant effect on attitudes toward juvenile delinquency. The costs which are spent for coping with delinquency can be consumed for adolescent's education and apprenticeship. Recognizing effective factors on juvenile delinquency is necessary for achieving this goal. Identifying different individual, family and social predictors of delinquent behaviors in adolescents can be an important effort for reducing and controlling delinquency.

Keywords: Individual factors, family factors, social factors, juvenile delinquency.

مدل‌سازی چندسطحی عوامل فردی و خانوادگی و اجتماعی در تعیین عوامل مؤثر بر نگرش به بزهکاری نوجوانان

حسام‌الدین احمدی سرتختی^۱، * غلامعلی افروز^۲، مژگان سپاه‌منصور^۳، مسعود لواسانی^۴، رؤیا کوچک انتظاره

توضیحات نویسندگان

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران؛
  ۲. استاد ممتاز گروه روان‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران؛
  ۳. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران؛
  ۴. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران؛
  ۵. استادیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران.
- *رأبانه نویسنده مسئول: afrooz@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۵ مرداد ۱۳۹۶؛ تاریخ پذیرش: ۷ شهریور ۱۳۹۶

چکیده

زمینه و هدف: نوجوانی دوره‌ای با مخاطره بالا، برای دچار شدن به بسیاری از انواع رفتارهای مشکل‌آفرین از قبیل سوءمصرف مواد و بزهکاری و غیره است. مطالعات متعددی عوامل مؤثر بر بزهکاری نوجوانان را بررسی کرده‌اند. پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر عوامل فردی و خانوادگی و اجتماعی در نگرش به بزهکاری نوجوانان انجام شد. **روش‌بررسی:** روش اجرای پژوهش، توصیفی و طرح پژوهش همبستگی از نوع تحلیل چندسطحی بود. جامعه آماری پژوهش را تمامی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر بابل تشکیل دادند که ۶۸۹ نفر (۳۳۴ پسر و ۳۵۵ دختر) از آنان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مرحله‌ای برای شرکت در پژوهش انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه‌های بزهکاری، هوش هیجانی، خودارزشمندی، مقیاس ادراک والدین، سنجش خانواده، حمایت اجتماعی و پرسشنامه پاسکال و همکاران بود. جهت توصیف داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و شاخص‌هایی همچون میانگین و انحراف معیار برای متغیرهای کمی و تعداد و درصد برای متغیرهای کیفی استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل همبستگی و رگرسیون خطی چندگانه و مدل‌سازی خطی سلسله‌مراتبی با بهره‌گیری از نرم‌افزار STATA ویرایش ۱۴ انجام شد. مقدار آلفا در تمامی آزمون‌ها برابر با ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها: در هر دو روش مدل‌سازی خطی چندگانه و سلسله‌مراتبی نشان داده شد که متغیرهای جنسیت، سن، خودارزشمندی و گرمی اثر آماری معناداری بر نگرش به بزهکاری ندارند؛ درحالی‌که متغیرهای هوش هیجانی ($p < ۰/۰۰۱$)، عملکرد خانواده ($p < ۰/۰۰۱$)، حمایت از خودمختاری ($p = ۰/۰۰۱$)، درگیری ($p = ۰/۰۱۰$)، ارتباط با همسالان بزهکار ($p < ۰/۰۰۱$) و حمایت اجتماعی ($p < ۰/۰۰۱$) اثر آماری معناداری بر نگرش به بزهکاری نشان دادند.

نتیجه‌گیری: عوامل فردی و خانوادگی و اجتماعی در نگرش به بزهکاری نوجوانان تأثیر معناداری دارند؛ بنابراین در برنامه‌ریزی‌های صورت‌گرفته برای نوجوانان که سرمایه عظیم کشور و جوانان آینده هستند باید به نقش این عوامل توجه شود. پیامدهای نامناسب بزهکاری برای خود نوجوانان و خانواده‌ها و به‌خصوص جامعه بسیار است. برای رسیدن به چنین هدفی باید آگاهی از علل و عوامل مؤثر در بزهکاری نوجوانان را کسب کرد. **کلیدواژه‌ها:** عوامل فردی، عوامل خانوادگی، عوامل اجتماعی، بزهکاری نوجوانان.

پیش‌بینی‌کننده‌های بزهکاری نوجوانان است. ارتباط با همسالان بزهکار درگیری در انحرافات را تسهیل می‌کند. به‌ویژه هنگامی که نوجوانان برای چنین رفتارهایی انگیزه دارند. علاوه بر این ارتباط با همسالان بزهکار به عنوان منبع لذت از طریق فراهم کردن پاداش‌های فردی و بین فردی زمینه را برای درگیری در رفتارهای انحرافی فراهم می‌سازد. شناسایی سطوح مختلف فردی و خانوادگی و اجتماعی را در شکل‌گیری بستر رفتارهای بزهکارانه در نوجوانان، می‌توان گامی مهم در کاهش و کنترل بزهکاری دانست (۴). همچنین می‌توان با تقویت و ایجاد این عوامل نگهدارنده و محافظت‌کننده در افراد، آنان را از درون در مقابل ارتکاب مجدد بزهکاری مقاوم کرد. بر همین اساس و در پاسخ به این خلأ پژوهشی، مطابق با نظریه برونفن برنر که نقش سطوح مختلف را در رفتار افراد برجسته می‌کند، پژوهش حاضر به بررسی نقش عوامل سطح فردی (هوش هیجانی و احساس خودارزشمندی) و خانوادگی (ادراک از سبک‌های فرزندپروری، کارکرد خانواده) و اجتماعی (حمایت اجتماعی ادراک شده، ارتباط با همسالان بزهکار) پرداخته و میزان واریانسی که هر یک از این سطوح در بزهکاری نوجوانان را تبیین می‌کند.

۲ روش بررسی

جامعه آماری پژوهش حاضر تمامی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر بابل بودند که ۶۸۹ نفر (۳۳۴ پسر و ۳۵۵ دختر) از آنان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای در پژوهش شرکت کردند. بدین صورت که ابتدا هفت مدرسه پسرانه و هفت مدرسه دخترانه انتخاب و از هر مدرسه دو کلاس به صورت تصادفی انتخاب شدند و پرسشنامه‌ها در بین آنان توزیع شد. جهت گردآوری داده‌ها در سطح خانواده و اجتماع از میزان ادراک شده متغیرهای این سطوح توسط شرکت‌کنندگان استفاده شد. جهت توصیف داده‌ها، روش‌های آمار توصیفی و شاخص‌هایی همچون میانگین و انحراف معیار برای متغیرهای کمی و تعداد و درصد برای متغیرهای کیفی به‌کار گرفته شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل همبستگی و رگرسیون خطی چندگانه و مدل‌سازی خطی سلسله‌مراتبی با بهره‌گیری از نرم‌افزار STATA ویرایش ۱۴ صورت گرفت. مقدار آلفا در تمامی آزمون‌ها برابر با ۰/۰۵ در نظر گرفته شد. سطح اقتصادی خانواده به شکل سطح ضعیف، متوسط و عالی درجه‌بندی شد. برای جمع‌آوری داده‌ها ابزارهای اندازه‌گیری زیر به‌کار گرفته شد.

– پرسشنامه نگرش به بزهکاری فضلی (۱۳۸۹): برای اندازه‌گیری نگرش به بزهکاری^۲ از این پرسشنامه استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۲۸ گویه است. گویه‌ها براساس طیف لیکرت چهاردرجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۴) اندازه‌گیری شدند. فضلی پایایی این پرسشنامه را در نوجوانان بررسی کرد و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ میزان پایایی را ۰/۸۸ به دست آورد (۹).

– پرسشنامه هوش هیجانی^۳ وانگ و لاو (۱۰): برای اندازه‌گیری هوش هیجانی از استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۱۶ گویه است.

امروزه توسعه زندگی شهری، گسترش بی‌رویه مهاجرت از روستاها به شهرهای بزرگ، افزایش حاشیه‌نشینی، فراوانی مشکلات اقتصادی اجتماعی و جوان بودن درصد بیشتری از افراد جامعه باعث افزایش کمی و کیفی آسیب‌های اجتماعی شده و زمینه مناسبی برای مواجهه با انواع آسیب‌ها به‌خصوص در میان قشر نوجوان فراهم ساخته است. از جمله این آسیب‌ها می‌توان به پدیده بزهکاری نوجوانان اشاره کرد (۱). مطالعات متعددی از منظر گوناگون، عوامل اثرگذار بر بزهکاری نوجوانان را بررسی کرده‌اند و هدف، شناسایی متغیرهای اثرگذار بر شکل‌گیری بزهکاری نوجوانان بوده است. نظریه نظام‌های بوم‌شناختی «برونفن‌برنر» چارچوبی کاربردی برای بحث درباره تعیین‌کننده رفتار بزهکاری نوجوانان فراهم می‌کند. مطابق با این نظریه علاوه بر عوامل فردی، بافت اجتماعی که اشخاص در آن زندگی می‌کنند، نقش مهمی در فهم رفتارهای افراد دارد (۲). واژه هوش هیجانی^۱ از این باور نشأت گرفت که هیجان‌ها عنصری مهم در هوش هستند. هوش هیجانی بین عاطفه و شناخت تعادل ایجاد می‌کند که منجر به کنش سازگارانه می‌شود (۳). نتایج برخی پژوهش‌ها بر جوانان حاکی از آن است که بین هوش هیجانی و مشکلات رفتاری ارتباط منفی وجود دارد. هر اندازه نوجوانان و جوانان بتوانند هیجان‌های خود را بهتر مدیریت کنند و از مهارت‌های اجتماعی بیشتری برخوردار باشند، مشکلات رفتاری کمتری نظیر پرخاشگری، بزهکاری و... در آن‌ها مشاهده می‌شود (۴). از سوی دیگر احساس خودارزشمندی به عنوان یکی از ابعاد مستند در پیش‌بینی رفتار و موقعیت انسانی است که تلفیقی از توسعه شخصیت و انگیزش و یادگیری را در قالب ساختاری منحصربه‌فرد ارائه می‌دهد (۵). بسیاری از پژوهش‌های صورت‌گرفته سطح ضعیف حرمت خود را حداقل به‌مثابه عاملی مستعدکننده برای بزهکاری قلمداد کرده‌اند. نتایج پژوهش بیرانت (۲۰۰۸؛ به نقل از ۶) نشان داد احساس خودارزشمندی مثبت از عوامل بسیار مهم در سازگاری اجتماعی و پیشگیری از مشکلات رفتاری شایع است. همچنین احساس خودارزشمندی منفی رابطه مستقیم با مشکلات رفتاری در پسران دارد. خانواده بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، در کنار عوامل درون فردی، نقش مهمی در تحول نوجوانان ایفا می‌کند. والدین به عنوان اولین عامل اجتماعی کردن فرزندان، نقش مهمی در ارضای نیازهای روان‌شناختی و تحول مثبت آنان دارند. در نظریه خودتعیین‌گری ریان و دسی تأثیرگذاری والدین در قالب سه سبک فرزندپروری درگیر شدن و حمایت از خودمختاری و گرمی بررسی شده است (۷). نبودن حمایت اجتماعی یکی دیگر از عواملی است که در بروز و شیوع اختلال‌های رفتاری و بزهکاری نوجوانان نقش دارد. سارافینو (۸) بیان می‌کند حمایت اجتماعی اشاره دارد به آرامش ادراک شده، علاقه، احترام و کمکی که شخص از مردم یا گروه‌های اجتماعی دریافت می‌کند و این حمایت می‌تواند از منابع مختلف ناشی شده باشد. از سوی دیگر پژوهشگران دریافته‌اند که بزهکاری همسالان از بهترین

4. Wong & Law

1. Emotional Intelligence
2. Attitude toward delinquency
3. Emotional Intelligence

گویه‌ها براساس طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) اندازه‌گیری شدند. شیروانی صریحی اسفستانی در سال ۱۳۹۳ طی پژوهش خود، پایایی پرسشنامه را ۰/۸۲ اعلام کردند (۱۱).

پرسشنامه احساس خودارزشمندی کودکان پیرس-هریس^۱ (۲۰۰۸): به‌منظور اندازه‌گیری احساس خودارزشمندی کودکان^۲ از این پرسشنامه ۸۰ گویه‌ای استفاده شد. گویه‌ها براساس طیف سه‌درجه‌ای بله و خیر و گاهی اوقات اندازه‌گیری شدند. روایی آزمون توسط پیرس-هریس در ۵۷ دانش‌آموز ارزیابی و همبستگی آن با نمره‌های درجه‌بندی معلم‌ها از این دانش‌آموزان ۰/۴۱ اعلام شد. در هنجاریابی این مقیاس طی مطالعه اسدی در سال ۱۳۷۴ در استان کرمان، ضریب‌های روایی بین ۳۹ تا ۵۹ درصد و ضریب پایایی ۹۲ درصد گزارش شد (۱۲).

مقیاس ادراکات والدین^۳ گرولینک، دسی و ریان (۱۹۹۷): به‌منظور اندازه‌گیری ادراک از سبک‌های فرزندپروری والدین، از این مقیاس استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۴۲ گویه است. گویه‌ها براساس طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای از درباره من اصلاً درست نیست (۱) تا درباره من خیلی درست است (۵) اندازه‌گیری شدند. این مقیاس شامل خرده مقیاس‌های درگیری مادر و درگیری پدر و حمایت مادر از خودمختاری و حمایت پدر از خودمختاری و گرمی مادر و گرمی پدر است. خرازی و کارشکی در سال ۱۳۸۸ اعتبار کلی ابزار و اعتبار خرده‌مقیاس‌های آن را بین ۰/۶۴ تا ۰/۹۳ گزارش کردند (۱۳).

پرسشنامه سنجش خانواده (FAD)^۴: به‌جهت سنجش کارکرد خانواده از این پرسشنامه استفاده شد توسط اپستین و بالدوین و بیشاپ در سال ۱۹۸۳ تهیه شده است. این پرسشنامه دارای ۵۳ گویه است. گویه‌ها براساس طیف لیکرت چهاردرجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۴) اندازه‌گیری شدند. در مطالعه سالاری در سال ۱۳۸۰ همسانی درونی این پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ بین ۰/۷۸ تا ۰/۸۵ و اعتبار بازنمایی آن بین ۰/۴۲ تا ۰/۷۸ به‌دست آمد (۱۴).

مقیاس حمایت اجتماعی ادراک‌شده^۵ زمین و همکاران (۱۹۸۸): برای اندازه‌گیری حمایت اجتماعی از این پرسشنامه استفاده شد. این مقیاس ۱۲ گویه دارد و پاسخگو نظر خود را در طیف لیکرت هفت‌درجه‌ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۷) بیان می‌کند. بروور و همکاران در سال ۲۰۰۸ پایایی درونی این پرسشنامه را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۶ گزارش کردند (۱۵).

مقیاس همنشینی با همسالان بزهکار^۶ پاسکال و همکاران (۲۰۰۳): برای اندازه‌گیری ارتباط با همسالان بزهکار از این پرسشنامه با ۸ گویه استفاده شد. گویه‌ها براساس طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای از هیچ‌کدام از آن‌ها (۱) تا همه آن‌ها (۵) اندازه‌گیری شدند. این پرسشنامه را در ایران آلبوردی و همکاران در سال ۱۳۹۰ ترجمه کرده و ویژگی‌های روان‌سنجی آن بررسی شد. در پژوهش آنان پایایی بازنمایی مقیاس با فاصله دو هفته ۰/۸۰ به‌دست آمد و ضریب آلفای کرونباخ آن ۰/۸۳ محاسبه شد (۱۶).

شایان ذکر است ملاحظات اخلاقی ذیل در پژوهش رعایت شد. آزمودنی‌ها از طرح پژوهشی آگاه شده و با رضایت کامل در جلسات پاسخ به پرسشنامه‌ها شرکت کردند. به آزمودنی‌ها درخصوص مخفی ماندن اطلاعات خصوصی‌شان نزد پژوهشگر اطمینان داده شد و جهت حفظ حریم شخصی مشارکت‌کنندگان، پژوهشگر آزمونگیری را در محیط مناسب برگزار کرد.

۳ یافته‌ها

در این مطالعه نگرش به بزهکاری تعداد ۶۸۹ دانش‌آموز دختر و پسر با میانگین سنی $17/05 \pm 2/70$ سال بررسی شدند. توزیع ویژگی‌های فردی و اقتصادی-اجتماعی خانوار آن‌ها در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. توزیع ویژگی‌های فردی و خانوادگی آزمودنی‌ها

متغیر	سطح	تعداد	درصد
جنسیت	پسر	۳۳۴	۴۸/۵
	دختر	۳۵۵	۵۱/۵
	کل	۶۸۹	۱۰۰/۰
سن	۱۵ سال	۱۹	۲/۸
	۱۶ سال	۲۳۷	۳۴/۴
	۱۷ سال	۳۳۵	۴۸/۶
	۱۸ سال	۹۸	۱۴/۲
	کل	۶۸۹	۱۰۰/۰
وضعیت اقتصادی-اجتماعی	ضعیف	۳۷	۵/۴
	متوسط	۶۲۳	۹۰/۴
	عالی	۲۹	۴/۲
	کل	۶۸۹	۱۰۰/۰

۴. Family Assessment Device (FAD)

۵. Multiple scale of social support

۶. Affiliation with delinquent peers scale

۱. Pierce & Harris

۲. Children's self-concept

۳. Perceptions of parents scales (POPS)

در این مطالعه علاوه بر نگرش به بزهکاری، متغیرهای دیگری همچون هوش هیجانی، خودارزشمندی، عملکرد خانواده، حمایت از خودمختاری، درگیری، گرمی، ارتباط با همسالان بزهکار و حمایت اجتماعی در سطوح مختلف فردی و خانوادگی و اجتماعی بررسی شد. شاخص‌های توصیفی این متغیرها در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی متغیرهای بررسی شده

سطح	متغیر	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف معیار
دانش‌آموز	نگرش به بزهکاری	۱/۳۲	۴	۲/۶۶	۰/۴۲
	هوش هیجانی	۱	۵	۳/۵۰	۰/۷۹
	خودارزشمندی	۱/۰۱	۲/۹۹	۱/۹۹	۰/۲۷
خانواده	عملکرد خانواده	۱	۳/۸۶	۲/۲۰	۰/۵۸
	حمایت از خودمختاری	۲	۶/۸۹	۴/۳۸	۱/۰۴
	درگیری	۱/۸۳	۶/۹۲	۴/۴۹	۱/۱۲
	گرمی	۱	۷	۴/۹۳	۱/۴۲
اجتماعی	ارتباط با همسالان بزهکار	۱	۵	۱/۸۹	۱/۱۳
	حمایت اجتماعی	۱	۵	۳/۶۴	۰/۹۱

به منظور بررسی ارتباط خطی بین متغیرهای پژوهش از تحلیل همبستگی استفاده شد. جدول ۳ نشان‌دهنده ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون متغیرهای بررسی شده است.

جدول ۳. ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون متغیرهای بررسی شده

سطح	متغیرهای پژوهش	بزهکاری	هوش هیجانی	خودارزشمندی	عملکرد خانواده	حمایت از خودمختاری	درگیری	گرمی	ارتباط با همسالان بزهکار	حمایت اجتماعی
دانش‌آموز	نگرش به بزهکاری	۱								
	هوش هیجانی	-۰/۷۹*	۱							
	خودارزشمندی	-۰/۵۶*	۰/۴۰*	۱						
خانواده	عملکرد خانواده	-۰/۷۱*	۰/۴۸*	۰/۵۸*	۱					
	حمایت از خودمختاری	-۰/۶۶*	۰/۶۷*	۰/۳۹*	۰/۳۵*	۱				
	درگیری	-۰/۶۱*	۰/۶۳*	۰/۲۸*	۰/۲۹*	۰/۷۹*	۱			
	گرمی	-۰/۶۴*	۰/۶۴*	۰/۲۹*	۰/۳۲*	۰/۷۲*	۰/۷۴*	۱		
اجتماعی	ارتباط با همسالان بزهکار	۰/۶۹*	-۰/۶۴*	-۰/۳۲*	-۰/۴۴*	-۰/۵۳*	-۰/۵۲*	-۰/۶۷*	۱	
	حمایت اجتماعی	-۰/۷۲*	۰/۷۱*	۰/۴۱*	۰/۴۴*	۰/۶۸*	۰/۶۷*	۰/۶۶*	-۰/۵۸*	۱

* $p < 0.05$

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود تمامی متغیرهای پژوهش با یکدیگر ارتباط خطی معناداری دارند ($p < 0.05$). مهم‌تر از همه اینکه تمامی متغیرها به‌عنوان متغیرهای مستقل دارای ارتباط آماری نسبتاً زیادی (در حدود ۰/۶ و بیشتر) با نگرش به بزهکاری هستند ($p < 0.05$)؛ از این رو در بررسی اثر هم‌زمان تمامی این متغیرها بر نگرش به بزهکاری در مدل‌سازی رگرسیون خطی چندگانه، باید پدیده هم‌خطی نیز مدنظر قرار گیرد. جدول ۴ دربردارنده مدل اولیه و نهایی رگرسیون خطی چندگانه به منظور تعیین اثر متغیرهای مستقل بر نگرش به بزهکاری است.

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود تمامی متغیرهای پژوهش با یکدیگر ارتباط خطی معناداری دارند ($p < 0.05$). مهم‌تر از همه اینکه تمامی متغیرها به‌عنوان متغیرهای مستقل دارای ارتباط آماری نسبتاً زیادی (در حدود ۰/۶ و بیشتر) با نگرش به بزهکاری هستند ($p < 0.05$)؛ از این رو در بررسی اثر هم‌زمان تمامی این متغیرها بر نگرش به بزهکاری در مدل‌سازی رگرسیون خطی چندگانه، باید پدیده هم‌خطی نیز مدنظر قرار گیرد. جدول ۴ دربردارنده مدل اولیه و نهایی رگرسیون خطی چندگانه به منظور تعیین اثر متغیرهای مستقل بر نگرش به بزهکاری است.

جدول ۴. نتایج حاصل از برازش مدل اولیه و نهایی رگرسیون خطی چندگانه برای متغیر پاسخ نگرش به بزهکاری

مدل	متغیر	برآورد	خطای معیار	برآورد استاندارد شده	مقدار p	VIF*
اولیه (کامل)	جنسیت	۰/۰۲۲	۰/۰۱۵	۰/۰۲۶	۰/۱۳۷	۱/۰۱
	سن	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	۰/۰۰۹	۰/۵۹۲	۱/۰۱
	هوش هیجانی	-۰/۱۴۲	۰/۰۱۵	-۰/۲۷۰	<۰/۰۰۱	۲/۵۴
	خودارزشمندی	-۰/۰۲۷	۰/۰۳۸	-۰/۰۱۲	۰/۴۸۲	۱/۰۲
	عملکرد خانواده	-۰/۲۷۲	۰/۰۱۵	-۰/۳۸۰	<۰/۰۰۱	۱/۴۱
	حمایت از خودمختاری	-۰/۰۳۷	۰/۰۱۳	-۰/۰۹۴	۰/۰۰۴	۳/۴۵
	درگیری	-۰/۰۲۵	۰/۰۱۲	-۰/۰۶۶	۰/۰۳۹	۳/۳۷
	گرمی	-۰/۰۱۱	۰/۰۰۹	-۰/۰۳۶	۰/۲۵۰	۳/۳۰
	ارتباط با همسالان بزهکار	۰/۰۷۰	۰/۰۰۹	۰/۱۸۹	<۰/۰۰۱	۲/۱۴
	حمایت اجتماعی	-۰/۰۴۷	۰/۰۱۲	-۰/۱۰۲	<۰/۰۰۱	۲/۳۵
نهایی	هوش هیجانی	-۰/۱۴۳	۰/۰۱۴	-۰/۲۷۰	<۰/۰۰۱	۲/۵۳
	عملکرد خانواده	-۰/۲۷۰	۰/۰۱۴	-۰/۳۸۰	<۰/۰۰۱	۱/۴۰
	حمایت از خودمختاری	-۰/۰۴۰	۰/۰۱۲	-۰/۰۹۴	۰/۰۰۱	۳/۲۷
	درگیری	-۰/۰۲۹	۰/۰۱۱	-۰/۰۶۶	۰/۰۱۰	۲/۹۹
	ارتباط با همسالان بزهکار	۰/۰۷۴	۰/۰۰۸	۰/۱۸۹	<۰/۰۰۱	۱/۸۰
	حمایت اجتماعی	-۰/۰۴۹	۰/۰۱۲	-۰/۰۱۲	<۰/۰۰۱	۲/۳۱

* Variance Inflation Factor

همسالان بزهکار تأثیر بیشتری را بر نگرش به بزهکاری دارند. ضریب تعیین تعدیل شده برای هر دو مدل تقریباً برابر با ۰/۷۹ به دست آمده که نشان‌دهنده توان پیشگویی در حدود ۸۰ درصد از تغییرات نگرش به بزهکاری توسط متغیرهای مستقل هریک از مدل‌ها است. به جهت افزایش دقت برآورد و توان پیشگویی از روش مدل‌سازی خطی سلسله‌مراتبی برای متغیرهای معنادار شده در جدول ۴ استفاده شد. برای این منظور سطح اقتصادی اجتماعی افراد عاملی تصادفی در نظر گرفته شده که در مرحله اول هیچ‌متغیری تعریف‌کننده آن نبوده و در مرحله دوم متغیرهای سطح اجتماعی به صورت عاملی تصادفی در هریک از سطوح اقتصادی اجتماعی بیان شدند. نتایج حاصل از مدل‌سازی خطی سلسله‌مراتبی به صورت دو مدل در جدول ۵ ارائه شده است.

باتوجه به جدول ۴، برخلاف ارتباط خطی زیاد نشان داده شده در جدول ۳، هم‌خطی درخور توجهی بین متغیرهای مستقل مدل‌های اولیه و نهایی وجود ندارد ($VIF < 10$). همچنین مشخص شد متغیرهای جنسیت، سن، خودارزشمندی و گرمی بر نگرش به بزهکاری اثر معناداری ندارند. پس از حذف این متغیرها در مدل نهایی، تمامی متغیرهای هوش هیجانی، عملکرد خانواده، حمایت از خودمختاری، درگیری و حمایت اجتماعی دارای اثر معنادار و کاهنده‌ای در نگرش به بزهکاری هستند ($p < 0.05$)؛ درحالی‌که ارتباط با همسالان بزهکار اثر افزایشی بر نگرش به بزهکاری دارد ($p < 0.01$). ضرایب برآورد شده نیز بیانگر اندازه اثر هریک از این متغیرهاست. به عنوان مثال با یک واحد افزایش در نمره ارتباط با همسالان بزهکار نگرش به بزهکاری ۰/۰۷۴ افزایش می‌یابد. ضرایب برآوردی استاندارد شده نیز نشان دادند که به ترتیب عملکرد خانواده و هوش هیجانی و ارتباط با

جدول ۵. نتایج حاصل از برازش مدل سلسله‌مراتبی چندسطحی برای متغیر پاسخ نگرش به بزهکاری

مدل	ساختار	متغیر	برآورد	خطای معیار	مقدار احتمال
اول	بخش اثرات ثابت مدل	هوش هیجانی	-۰/۱۴۳	۰/۰۱۴	۰/۰۰۱
		عملکرد خانواده	-۰/۲۷۰	۰/۰۱۴	<۰/۰۰۱
		حمایت از خودمختاری	-۰/۰۴۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱
	اول	درگیری	-۰/۰۲۹	۰/۰۱۱	۰/۰۰۹
		ارتباط با همسالان بزهکار	۰/۰۷۴	۰/۰۰۸	<۰/۰۰۱
		حمایت اجتماعی	-۰/۰۴۹	۰/۰۱۲	<۰/۰۰۱
بخش اثرات تصادفی مدل	وضعیت اقتصادی اجتماعی (واریانس)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	-	
	خطا (واریانس)	۰/۰۳۶	۰/۰۰۲	-	
	دوم	بخش ثابت مدل	هوش هیجانی	-۰/۱۴۹	۰/۰۱۴

عملکرد خانواده	۰/۲۷۲ -	۰/۰۱۵	<۰/۰۰۱
حمایت از خودمختاری	۰/۰۴۲ -	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱
درگیری	۰/۰۳۱ -	۰/۰۱۱	۰/۰۰۵
وضعیت اقتصادی اجتماعی (واریانس)	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	-
ارتباط با همسالان بزهکار (واریانس)	۰/۰۰۴	۰/۰۰۳	-
بخش اثرات تصادفی مدل			
حمایت اجتماعی (واریانس)	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	-
خطا (واریانس)	۰/۰۳۶	۰/۰۰۲	-

در ارتباط با دیگران، ممکن است منجر به رفتارهای انحرافی نظیر سوءاستفاده از دیگران و جرم شود (۱۸). از سوی دیگر نتایج مربوط به متغیرهای سطح خانوادگی مشخص کرد متغیرهای سطح خانوادگی (مؤلفه حمایت از خودمختاری و کارکرد خانواده) با نگرش به بزهکاری نوجوانان رابطه منفی و معناداری دارند. به عبارت دیگر با افزایش حمایت از خودمختاری و عملکرد خانواده در سطح خانواده، میزان نگرش به بزهکاری نوجوانان کم می‌شود و برعکس با کاهش حمایت از خودمختاری و عملکرد خانواده، میزان نگرش به بزهکاری این نوجوانان افزایش می‌یابد. همسو با نتایج پژوهش، حسینی و یکه‌کار (۱) دریافتند بین دو گروه نوجوانان بزهکار و عادی از نظر میزان دل‌بستگی والدی‌فرزندی، کنترل و نظارت والدینی، پایگاه اقتصادی اجتماعی و وجود سابقه انحراف در والدین تفاوت معنادار وجود دارد؛ اما در زمینه مراقبت و اعتماد والدینی تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نشد. همچنین پرلرئو، کراپارو و تورنابونی (۱۹) بیان کردند گروه مجرم در مقایسه با گروه عادی پیوند عاطفی ضعیف با والدین و دریافت نکردن محبت کافی از سوی والدین را بیشتر گزارش می‌کنند. در تبیین نتایج پژوهش می‌توان گفت خانواده مهم‌ترین کانون رشد و پرورش انسان است. به گونه‌ای که سبک تربیتی ناسالم و کارکرد معیوب خانواده باعث بروز اختلال‌های رفتاری و بزهکاری در فرزندان می‌شود و خانواده سالم با ایجاد محیطی امن، زمینه را برای شکوفایی و سازندگی فرزندان فراهم می‌سازد. خانواده همچون سیستمی قدرتمند تمام اعضای خود را تحت تأثیر قرار می‌دهد. وجود ارتباطات صریح و کارآمد، سلسله‌مراتب قدرت، تقسیم نقش، پاسخ‌دهی عاطفی و مؤثر و وجود ساختارهای قوی و کارساز خانوادگی از عوامل مؤثر در کارآمدی خانواده و اعضایش است (۲۰). بر این اساس می‌توان استنباط کرد که خانواده به‌عنوان مهم‌ترین نهاد اجتماعی جامعه، تأثیر مهمی در نوع نگرش فرزندان به بزهکاری و رفتارهای پرخطر دارد. نتایج پژوهش در سطح اجتماعی نیز نشان می‌دهد متغیرهای سطح اجتماعی (حمایت اجتماعی ادراک شده، ارتباط با همسالان بزهکار) با نگرش به بزهکاری نوجوانان رابطه معناداری دارد. به عبارت دیگر با افزایش حمایت اجتماعی ادراک شده و کاهش ارتباط با همسالان بزهکار در سطح اجتماع، میزان نگرش به بزهکاری نوجوانان کاهش می‌یابد. همسو با نتایج، پژوهش آلبوکردی و نظری و نوری (۱۶) نیز مشخص کرد همشینی با همسالان بزهکار قادر به پیش‌بینی وقوع بزهکاری است. در تبیین نتایج پژوهش می‌توان گفت حمایت اجتماعی

بر اساس جدول ۵، مدل اول که شامل تنها مؤلفه تصادفی وضعیت اقتصادی اجتماعی است برآوردهایی مشابه با مدل رگرسیون خطی چندگانه ارائه می‌کند. به عبارت دیگر مدل خطی سلسله‌مراتبی در نظر گرفته شده تفاوتی با مدل رگرسیون خطی چندگانه نشان نمی‌دهد. این مطلب با استفاده از آزمون نسبت درست‌نمایی دو مدل نیز تأیید شد ($p < ۰/۰۰۱$). این مطلب شاید دور از ذهن نیست چرا که با نگاهی به واریانس تبیین شده توسط بخش تصادفی مدل مشاهده می‌شود که این واریانس تا سه رقم برآوردی برابر صفر بوده و در مقایسه با واریانس خطا صفر است؛ از این رو تصادفی در نظر گرفتن این بخش ضروری به نظر نمی‌رسد.

همچنین مدل دوم ارائه شده در جدول ۵ بیانگر این است که متغیرهای ارتباط با همسالان بزهکار و حمایت اجتماعی که برای تبیین بخش تصادفی در سطوح مختلف اقتصادی اجتماعی در نظر گرفته شده، در حدود ۱۲ درصد از واریانس خطا را به خود اختصاص می‌دهند؛ از این رو این مدل بهتر از مدل قبل عمل کرده است. همچنین آزمون نسبت درست‌نمایی نشان داد در مقایسه با مدل رگرسیون خطی ساده، مدل خطی سلسله‌مراتبی دوم بهتر عمل می‌کند ($p < ۰/۰۰۱$)، اگرچه می‌توان مشاهده کرد که تغییر محسوسی در برآورد ضرایب مدل و دقت آن‌ها ایجاد نشده است.

۴ بحث

پژوهش حاضر به منظور تحلیل چندسطحی عوامل مؤثر بر نگرش به بزهکاری در نوجوانان صورت پذیرفت. نتایج پژوهش نشان داد از میان متغیرهای سطح فردی، بین هوش هیجانی با نگرش به بزهکاری نوجوانان رابطه منفی و معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر با افزایش هوش هیجانی نوجوانان، میزان نگرش به بزهکاری آنان کم می‌شود و برعکس با کاهش هوش هیجانی نوجوانان، میزان نگرش به بزهکاری‌شان افزایش می‌یابد. همسو با نتایج پژوهش، فیض‌الهی (۱۷) نشان داد به موازات افزایش هوش هیجانی گرایش مثبت به بزهکاری در نوجوان کاهش می‌یابد. در تبیین نتایج می‌توان گفت طبق نظر گلدمن هوش هیجانی، شناخت احساسات خویش و تصمیم‌گیری مناسب در زندگی است. به عبارت دیگر هوش هیجانی یکی از نیازهای انسان برای مقابله با مشکلات و مدیریت استرس بوده که در این راستا نفهمیدن احساسات و هیجان‌های دیگران و فقدان کنترل مناسب هیجان‌های خود در موقعیت‌های مشکل‌زا و شکست در مدیریت مثبت

نوجوانانی که ارتباط بهتر با والدین و بزرگسالان و همسالان دارند و از سوی آنان حمایت بیشتری را دریافت می‌کنند، بیشتر درگیر فعالیت‌های مقبول اجتماعی می‌شوند و در نتیجه فرصت کمتری برای پرداختن به رفتارهای ناهنجار خواهند داشت. همچنین نوجوانانی که از توانمندی‌های فردی بیشتر مانند هوش هیجانی برخوردارند و بهتر می‌توانند هیجان‌های خود و دیگران را شناخته و آن را تنظیم کنند، کمتر درگیر رفتارهای پرخطر می‌شوند؛ لذا در برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته برای نوجوانان که سرمایه عظیم کشور و جوانان آینده هستند باید به نقش این عوامل توجه شود.

با تقویت پیوند اجتماعی و احساس تعلق اجتماعی و کاهش فشارهای روانی می‌تواند به مثابه مانعی بر ارتکاب به جرم مؤثر واقع شود. حمایت اجتماعی در ابعاد اطلاعاتی، با افزایش آگاهی درباره مقررات و پیامد اعمال مجرمانه، حمایت مالی با کاهش فشارها و تنش‌ها همچنین حمایت عاطفی با تقویت خودپنداره و تقویت پیوستگی، قادرند نقش بازدارندگی در ارتکاب به جرم ایفا کنند (۲۱). علاوه بر این باتوجه به اینکه در دوره نوجوانی به تدریج نفوذ و تأثیر همسالان بر تصمیم‌گیری‌ها و رفتار نوجوانان بیشتر می‌شود، ارتباط نوجوانان با گروه‌های همسال بزهکار می‌تواند در بروز رفتارهای ناهنجار از سوی آن‌ها تأثیرگذار باشد.

۵ نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان داد عوامل فردی و خانوادگی و اجتماعی در نگرش به بزهکاری نوجوانان تأثیر معناداری دارد. بنابراین می‌توان گفت

References

- Hosseini SA, YekkeKar SH. Comparison effective family factors on girls' delinquency in Teheran. *Social Research*. 2011;4(12):15-97.
- Lee D, Han Y, Park M, Roh S. Psychological, family, and social factors linked with juvenile theft in Korea. *School Psychology International*. 2015;36(6):648-70. doi:[10.1177/0143034315604184](https://doi.org/10.1177/0143034315604184)
- Bar-On R, Brown JM, Kirkcaldy BD, Thome EP. Emotional expression and implications for occupational stress; an application of the Emotional Quotient Inventory (EQ-I). *Personality and individual differences*. 2000;28(6):1107-118. doi:[10.1016/S0191-8869\(99\)00160-9](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(99)00160-9)
- Arshi M, Sayyad M, Farmani O. Comparison emotional intelligence between girl's adolescents in the family and semi family center in Teheran. *Social worker mag*. 2014;3:39-47. <http://socialworkmag.ir/article-1-41-fa.html>
- Sedikides C, Brewer MB. Individual self, relational self, collective self. Psychology Press. 2015.
- Preckel F, Niepel C, Schneider M, Brunner M. Self-concept in adolescence: A longitudinal study on reciprocal effects of self-perceptions in academic and social domains. *Journal of adolescence*. 2013;36(6):1165-75. doi:[10.1016/j.adolescence.2013.09.001](https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.09.001)
- Ryan RM, Deci EL. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American psychologist*. 2000;55(1):68-77. doi:[10.1037/0003-066X.55.1.68](https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68)
- Sarafino EP. Health psychology: biopsychosocial interactions. An Australian perspective. John Wiley & Sons; 2005.
- Fazli V. Parenting style and attitude toward dlinquency among juvenile 15 to 18 years old. *Journal of Crime Prevention Studies*. 2010; 5:79-112. [Persian]
- Wong C, Law KS. The effect of leader and follower emotional intelligence on performance and attitude: an exploratory study. *Leadership Quarterly*. 2002;13(3):243-74. doi:[10.1016/S1048-9843\(02\)00099-1](https://doi.org/10.1016/S1048-9843(02)00099-1)
- Shirvani AR, Sarihi Z. The effects of emotional intelligence on counterproductive work behaviors and organizational citizenship. *Management Studies in Development and Evolution*. 2014;23(74),115-135.
- Asadi M. Nonmalizing Children's self-concept scale by Pierce & Harris among young students in Kerman [Master's Thesis]. [Kerman, Iran]: Shahid Bahonar University; 1995.
- Kharrazi SA, Kareshki H. Studying relation between components of parental perception with Self-regulation learning strategies. *New Cognitive Science*. 2009;11(1):49-55.
- Salari RS, Shamloo S, Hooman HA, Poorshahbaz A. Comparison of family function between depressed and normal teens. *Teheran: The First National Congress of Iran Psychology*. 2001.
- Zimen GD, Dahlem NW, Zimet SG, Farley GK. The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*. 1988;52:30-41. doi:[10.1207/s15327752jpa5201_2](https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5201_2)
- Albokordi S, Nazari AM, Noori R. The role of family and peer groups in Explaining juvenile delinquency. *Journal of Zahedan Medical Research*. 2011;13:10.
- Feyzollahi S, Hojatkhah M, Asgari S. The relation of coping styles with stress with tendency to delinquency in boy teens. *Institute of Humanities*. 2013;145-64. [Persian]
- Goleman D. Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ. 10th Anniversary edition. New York: Bantam; 2005. 384 p.
- Pellerone M, Craparo G, Tornabuoni Y. Relationship between Parenting and Cognitive Schemas in a Group of Male Adult Offenders. *Frontiers in Psychology*. 2016;7. doi:[10.3389/fpsyg.2016.00302](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00302)

20. Nazari A, Aminimanesh S, Shahini A. Family structure, Parental supervision, Affiliation with delinquent peers in Juvenile delinquents and normal. *Research in Psychological health*. 2013;6(4):660-80.
21. Emadpoor L. The relationship of perceived social support and psychological well-being in students [Master's thesis]. Tehran University; 2014.